



● För den som utsatts för incest kan
Ingrepp i munnen påminna om de
sexuella övergreppen. Det triggas
både fysiska och psykiska reaktioner.
(Bilden är arrangerad, och personerna
har inget samband med texten.)

Metod

Tandvård ofta svårt för incestoffer

För den som utsatts för incest kan en kallelse till tandläkaren väcka panikångest. Det kanske går så långt att den drabbade låter tänderna lossna, hellre än att besöka en tandvårdsklinik. Bemötande och kunskap hos tandvårdspersonal blir därför viktiga delar i läkningsprocessen. Det säger **Lena Morin Nilsén**, generalsekreterare för organisationen Nxtme, som vill att tandvården ska bli bättre på att tolka patienters reaktioner.

TEXT: PETER SÖDERLUND



”Många vi träffar har svårt för alla vårdkontakter eftersom det ofta rör kroppen.”



Foto: Peter Söderlund

● Lena Morin Nilsén har grundat organisationen Nextme, som ger stöd till incestoffer och erbjuder medföljare i vård-situationer som kan upplevas som traumatiska.

Tandläkartidningen träffar Lena Morin Nilsén på Nextme:s kansli i Stockholm. Vi sätter oss i ett ljusst mötesrum med utsikt över Folkungagatan. Mellan två röda fåtöljer står ett schackbräde. Här står även en kakelugn. Rummet inger trygghet.

– Det är fruktansvärt hur tandhälsan kan se ut hos en del människor. Det finns till och med de som inte klarar att borsta tänderna eftersom du för in något i munnen, säger Lena Morin Nilsén, generalsekreterare för Nextme.

En kontrollerande och framgångsrik far var Lena Morin Nilséns förövare. Under en stor del av uppväxten var hon utlämnad till en förälder som systematiskt förgrep sig på henne. Det fanns ingen annan i hemmet som

kunde se vad som pågick. De äldre syskonen hade flyttat och mamman lämnade maken när Lena Morin Nilsén var tio år. Övergripen pågick i mer än fem år.

Lena Morin Nilsén fick hjälp av systemens väninna att lämna uppväxthemmet. Hon hämtade henne på arbetsplatsen en dag och sedan lämnade Lena Morin Nilsén hemstaden Falun. Hon bestämde sig tidigt för att inte bli bitter på fadern, utan förlät honom. Hon var då 18 år. Fadern dömdes sedan till tre års fängelse.

FÖR TIO ÅR SEDAN grundade Lena Morin Nilsén organisationen Nextme, som tar emot incestoffer. Då var hon 38 år och ville träffa personer som hade liknande erfarenheter, men det fanns ingenstans att vända sig. Det var då hon fick idén till Nextme. Hon beskriver den som steget mellan vännen och vården.

Tandläkarbesöken klarade Lena Morin Nilsén av genom att stålsätta sig. Det skulle bara fungera. Hon hade samma inställning till allt i livet. Inte stanna upp, inte känna efter. Hon tillät sig inte att vara svag och hade svårt att acceptera människor som var sjuk-skrivna. Det var en logisk följd av hennes trauma. Men en dag tog det stopp, kroppen ville inte vara med längre.

– Många stödsökande har så fruktansvärt svårt att ta sig till tandläkarmottagningen. Vad vi kan göra att hämta dem och följa med dem. Det blir en del i deras läkningsprocess. Många vi träffar har svårt för alla vårdkontakter eftersom det ofta rör kroppen.

En del personer börjar svettas, får tårar i ögonen och vill skölja hela tiden. Andra sitter upprätta i stolen när den faller tillbaka. Ingrepp i munnen påminner om övergripen. Det triggar både fysiska och psykiska reaktioner.

EN MEDFÖLJARE HOS NEXTME kan förbereda besöket långt i förväg. Tillsammans går den stödsökande och medföljaren igenom de olika stegen: Hur de åker dit, sedan sätter sig i väntrummet och hur patienten kallas in till tandläkaren. Den medföljande sitter med under hela besöket och kan även hjälpa personen att stanna när paniken tar överhanden.

Lena Morin Nilsén vill sprida kunskap



Foto: Selma Koso

Organisationen Nxtme

- De som möter stödsökande personer har själva blivit utsatta för incest. Organisationen finns i dag representerad i Stockholm, Västra Götaland, Uppsala, Gävle och Dalarna. Planen är öppna mottagningar på fler platser i landet. Organisationen har åtta anställda.
- Organisationen tar emot personer från 13 år och uppåt oavsett könsidentitet.
- Nxtme håller föreläsningar för personal som möter barn och ungdomar. De utformas tillsammans med sakkunniga läkare inom barn- och ungdomspsykiatri.
- Hos Nextme kan personer som är utsatta eller har varit utsatta för incest få kostnadsfri rådgivning, samtalsstöd och hjälp.
- Hjälpen finns i form av stödsamtal, stödgrupper, medföljning till sjuk- och tandvård och myndigheter.
- Nxtme ställer även upp med stödpersoner, stödmejl, stödtelefon, stödchatt, träffar under högtider och juridiskt stöd.

Källa: Nxtme

- Lexuz Petrasian utsattes för sexuella övergrepp som barn. Nu föreläser hon om sina erfarenheter och hur hon tog sig vidare.

om hur svårt det kan vara för människor att gå på sina tandläkarbesök. Hon vill gärna föreläsa på odontologiska riksstämman i framtiden.

Lena Morin Nilsén ser gärna att tandvården stämmer av med patienterna om de är eller har varit utsatta för övergrepp. Genom att bli bättre på att tolka patienternas signaler är det lättare att upptäcka övergrepp och det blir lättare att slussa vidare patienterna till rätt vård. Det kan räcka med att patienten får fylla i ett formulär. Helst skulle hon se att frågan om incest finns med på tandläkarutbildningen.

DE SÖKANDE HOS NXTME utgör ett tvärsnitt av befolkningen.

– Det är inte enbart människor från en viss samhällsklass som utsätts, vilket många tror. Det kan hända vem som helst. Till största delen är det flickor och kvinnor, men fler och fler pojkar och män söker sig till oss och det är jag glad över, säger Lena Morin Nilsén.

Hon besöker skolor där hon möter skolklasser och berättar om vad incest innebär och vad det får för konsekvenser. Barn som utsätts för sexuella övergrepp av en familjemedlem eller en släkting drabbas ofta av post-traumatiskt stressyndrom, och det krävs många års

behandling innan de kan leva ett liv utan panikångest, skam och skuld.

– Vi vill att tandläkare visar den här gruppen patienter större förståelse. I många fall är mötet opersonligt, kallt och sker inte sållan utan dialog, men så fort de är medvetna om patientens erfarenheter upplever jag att mötet blir trevligt. Tandläkaren talar med patienten på ett helt annat sätt. ●

Svårt för tandläkare att upptäcka övergrepp

Eva Wolf, övertandläkare och docent i endodonti vid Malmö universitet, har i sin forskning visat att tandläkare ofta har svårt att upptäcka om patienter är eller har varit utsatta för sexuella övergrepp. I artikeln "Dental care – an emotional and physical challenge for the sexually abused", visar hon att patienter som blivit utsatta för sexuella övergrepp kan delas in i två grupper: de som genomgår en osynlig inre kamp och de som uppvisar fysiska uttryck som är möjliga att upptäcka under ingreppen.

Källa: Nationellt centrum för kvinnofrid vid Uppsala universitet, NCK

Hon drog ut sina egna tänder

Bara tanken på att något skulle föras in i munnen gav henne panikångest. Lexuz Petrasian, som utsattes för incest under uppväxten, hann bli 38 år innan hon orkade gå till tandläkaren igen.

→ **N**är kallelsen kom från tandläkaren lät Lexuz Petrasian bli att svara. Och det gjorde hon i många år även som vuxen. Under uppväxten skolkade hon för att slippa besöken, men hennes mamma såg till att hon kom i väg på dem. Problemet var att mamman var fullt medveten om övergreppen som hennes make utsatte dottern för. Men modern förnekade allt och såg till att dottern inte yppade ett ord om vad som pågick i hemmet.

Övergreppen började när hon var åtta år och fortsatte i sex år. I dag har hon ingen kontakt med vare sig föräldrarna eller syskonen. Sjutton år gammal polisanmälde hon fadern. Under domstolsförhandlingarna vittnade modern till makens fördel. Han dömdes sedan till två års fängelse.

– Egentligen borde min mamma ha dömts också, säger hon.

Lexuz Petrasians förövare blev fri efter ett år. För henne tog det sjutton år innan hon fick ett fungerande liv igen. När inte kroppen orkade längre insåg hon att det krävdes en förändring. Det blev en lång vandring genom svårforcerad terräng.

FÖR MÅNGA SOM UTSÄTTS för incest blir konsekvensen dålig tandhälsa och tandlossning. Många misstas för missbrukare. Det var precis vad Lexuz Petrasian genomgick som vuxen. Det gick så långt att hon drog ut tänder med tång. Tandvärken hade blivit outhärdlig.

– Som barn gjorde jag allt för att undvika att gå till tandläkaren. Jag försökte rymma på alla sätt, jag sa att jag inte ville och att lustgasen luktade konstigt. Lustgasen blev som ett nytt övergrepp eftersom jag förlorade kontrollen över situationen.

Hon minns att hon mötte tandläkare som varken var pedagogiska eller pratsamma. Hon fick inte veta vad som skulle hända. Det var skrämmande. En del personer upplevde hon som direkt otrevliga.

ORGANISATIONEN NXTME blev vägen tillbaka till ett fungerande liv. Här fick hon möta andra kvinnor som varit med om samma sak. Hon har även fått stöd av organisationen Wonsa (World of no sexual abuse). På Nextme träffar hon numera människor som genomgår samma process som hon själv har gjort.

– Jag blev inspirerad av andras berättelser. Det blev klart vilka känslor andra drabbade bär på.



Foto: Selma Koso

● Lexuz Petrasian har som många incestoffer haft en svår relation till tandvården. I dag går hon på Narkoskliniken i Stockholm, där hon sövs ner inför varje behandling.

”Som barn gjorde jag allt för att undvika att gå till tandläkaren.”

Lexuz Petrasian vill sprida kunskap om hur svårt det kan vara för människor att gå på sina tandläkarbesök. I dag föreläser hon om sina erfarenheter och hur hon tog sig vidare.

Lexuz Petrasian går numera på Narkoskliniken i Stockholm. Vid varje besök sövs hon ner. Hon upplever att personalen är pedagogisk och att de talar om vad de ska göra. Hennes make eller bonusmamma följer med henne.

– Jag känner mig inte som ett barn på Narkoskliniken, men att bemötas pedagogiskt under tandläkarbesöken är viktigt för att jag ska kunna känna tillit och tillfriskna mer.

Peter Söderlund